

מפעל דף היומי בעיון

סיכום גפ"ת, רא"ש, רמב"ם, רי"ף, ר"ן, טור ב"י שו"ע מ"א ט"ז ומשנ"ב על הדף



כולל ומכון ראש פינה:

כולל יום שלם ללימוד כל הש"ס וד' חלקי השו"ע בעיון במשך 17 שנה | כולל יום שלם ללימוד דף היומי בעיון | כולל יום שלם ללימוד אבן העזר בעיון | פרוייקט "אבן ברורה", והוא כעין משנה ברורה על אבן העזר | כולל ערב שלוש שעות ללימוד דף היומי בעיון | כולל ערב שעתיים ליבו חפץ | כולל שישו שבת | רשת שיעורי תורה ללימוד דף היומי במלגה מכובדת למגיד שיעורים | 30 ספרי עזר על שלחן אבן העזר | ספרי "השינון" על ד' חלקי השו"ע, לדיעת ד' חלקי השו"ע בלימוד עמוד יומי, בהמלצת גדולי ישראל מכל העדות וההוגים | מבחנים ארציים לאבכים ובחורים במלגה על דף היומי בעיון | סיכומים יומיים של דף היומי בעיון בעברית, אנגלית, ספרדית וצרפתית | קמחא דפסחא | עזרה וסיוע לנזקקים ואבכים עמלי תורה

יום א' ו' ניסן-שבת י"ב ניסן תשפ"ד

העלון מוקדש לעילוי נשמת: הרה"צ רבי שמואל מרדכי בן סול שולמית זצ"ל ומרת הדרה בת שמחה ע"ה ת.נ.צ.ב.ה

מסכת בבא מציעא מ"ו-נ"ב

שבוע פרשת מצורע

העלון מוקדש לעילוי נשמת: ר' אליהו בן חנה ז"ל ומרת אסתר בת מרים ע"ה ת.נ.צ.ב.ה

דף מ"ו ע"ב

יש דמים שהן כחליפין וכו' מילתא דלא שכיחא לא גזרו ביה רבנן וכו' אמר רבה אמר רב הונא מכור לי באלו קנה.

לקמן יתבאר דמעות אינן קונות, דתקנו כן מפני טובת הלוקח, ולא פלוג רבנן בתקנתם, דכל מקום שהסחורה היא תחת יד המוכר, אין מעות קונות, דתקנה קבועה התקינה לטובת המסחר. אמנם לא תקנו זה אלא בדרך המסחר הקבוע, אבל במסחר אקראי דלא שכיח לא תקנו, דלמה יתקנו במילתא דלא שכיחא כיון שאין דרך המסחר בכהאי גוונא.

לפיכך אמרו חכמים בסוגיין דלפעמים מעות קונות, כיצד, אם היה להלוקח מעות בידו בלא מנין ובלא משקל, ואמר לחבירו מכור לי חפץ שלך במעות אלו שבידי, ולקחם המוכר ולא דקדק לידע מנינם, נקנה החפץ להלוקח ואין יכולים לחזור בו, שזהו דבר שאינו מצוי ולא תקנו בו רבנן. ואפילו הלוקח ידע כמה מעות יש אצלו רק שאמר להמוכר מכור לי באלו והמוכר לא ידע יש אומרים דקנה, והסכימו לזה גדולי הפוסקים, כיון דאין דרך המסחר בכך, וה"ה אם המעות היו ידועים לשניהם כמה הם והמקח לא היה ידוע אפילו להלוקח לבד, כגון שהיה מונח צבור פירות וא"ל קנה לך פירות אלו בכך וכך, דגם זה הוי מילתא דלא שכיחא. ודוקא בפירות שאין המידה ידועה להלוקח או הרבה מטלטלין צבורים ולא

ידע הלוקח מה בהם, אבל חפץ אחד או הרבה חפצים שרואה אותן מה הן, רק שאין השומא נקצבת כמה הן שוין אינו נקנה במעות, דמסחר כזה שכיח הרבה והלוקח שם אותם בדעתו כאשר ראם [נה"מ].

וכן ראובן שמכר מטלטלין לשמעון במנה וקנה שמעון המטלטלים ונתחייב המעות לשלם לראובן ואח"כ היה לשמעון מטלטלים אחרים למכור וא"ל ראובן מכור לי אותם בדמים שיש לי בידך מדמי המכר וא"ל הן, נקנין אותן המטלטלים לראובן בכל מקום שהן, וכ"ש אם מכר לו אותן המטלטלין עצמן, ואף על פי שלא משך ולא הגביה שגם זהו דבר שאינו מצוי. אבל אם היה עליו חוב שלא מחמת מכר וא"ל מכור לי מטלטלין אלו בחוב שיש לי בידך, ונתרצו שניהם, לא קנה, דאין קונין במלוה, דמלוה להוצאה ניתנה [הרי"ף בקידושין]. ואי קשיא דא"כ גם בחוב מחמת מכר למה קונה, י"ל כיון דהוי מחמת מכר הו"ל כאילו לא נתחייב לו מעות מעולם אלא כאילו מתחלה החליפו מטלטלין במטלטלין כמו מחליף פרה בחמור, דכיון שמשך האחד נקנה השני בכל מקום שהוא [מע"מ ולבוש]. ויש חולקים [הרי"ף שם] בזה וס"ל דזהו גם כן כמו מלוה ולא קנה, ולכן כשא"ל מכור לי בדמים שיש לי בידך לא קנה, רק אם א"ל מכור לי בהנאת מחילת הדמים שיש לי אצלך קנה, דגם בקדושין מקודשת בהנאת מחילת מלוה משום דההנאה שוה פרוטה וה"ל כאילו נותן לו פרוטה מזומנת, וכיון דדבר זה לא שכיח

הודעה חשובה

ניתן להקדיש את העלון מידי שבוע להצלחה או לע"נ, וכן אפשר לפרסם ספרים בלבד בעמוד האחרון של העלון, העלון מודפס ב-20,000 עותקים ומופץ בכל הארץ, מלבד זה הוא נשלח במייל לרבבות אנשים, ומהם זה נשלח לעוד רבבות רבות של אנשים, כך שמעיינים בו למעלה ממיליון איש מידי שבוע, בהקדשה אחת אתם מנציחים את יקירכם במפעל התורה וזיכוי הרבים מהגדולים בעולם, או ווקפים להצלחתכם את זכות הרבים ולימוד התורה של ציבור ענק זה, מעלת לימוד התורה היא הסגולה הבדוקה והמונחה יותר מכל הסגולות שבעולם, בסכום של 1,000\$ תוכלו לזכות בהקדשה זו, כל הקורא וזכה! רק שני הקדשות יופיעו מידי שבוע בעמוד הראשון של העלון! או פירסום של ספרים, עמוד שלם 1,000\$ וחצי עמוד 500\$, בפרסום זה אתם חוסכים הוצאות גדולות של הדפסה והפצה. לפרטים: בטלפונים או במייל המופיעים בתחתית העמוד. וכן ניתן לשלם בנדרים פלוס או בקהילות על שם מכון ראש פינה, ולכתוב שם את פרטי ההקדשה

כולל ומכון ראש פינה:

קונה קניין גמור, אבל בהנאת מחילת מלוה של חוב ולא של סחורה לא עדיפא ממעות מזומן ואינו קונה רק למי שפרע [הכל הובא בב"י חו"מ סימן קצ"ט, ובשו"ע פסק כהר"ף והרמ"א כהר"ן]:

דף מ"ז ע"א

ויש לו עליו אונאה.

פרטי ההלכה הם בשולחן ערוך [חו"מ סימן רכ"ז], דהלוקח בדמים אכסרה, והוא בלא מדה ובלא משקל ובלא מנין, כגון שחפן מעות בחפניו וא"ל מכור לי פרתך באלו המעות שבידי, קנה ומחזיר אונאה. וה"ה ללוקח פירות אכסרה בסלע או בשתים קנה ומחזיר אונאה, דודאי לא היתה כוונתם לקנות איך שיהיה, אלא שכל אחד שיער שכך וכך מעות או פירות יש, דכיון שהזכיר שם מכירה יש אונאה, כדכתיב וכי תמכרו וגו' אל תונו, דסתם מכירה הוא שמקפידים לידע השווי וסתם חליפין הוא שלא לידע השווי, ולכן אם רק הזכיר לשון מכירה יש אונאה לפי השער שבשוק אף בדבר שאין השער שלו ידוע [ש"ך] דאם לא כן לא היה מזכיר לשון מכירה אלא לשון חליפין, ולכן אין בחליפין. ויש אומרים דבאכסרה הוא ספיקא דדינא אם יש אונאה ואין מוציאין מיד המוחזק, והעיקר כדעה ראשונה [ט"ז] ואם לא הזכיר לשון מכירה אלא שאמר החלף באלו, אין אונאה [כסף משנה פ"ג ממכירה] ואף שאין מטבע נקנה בחליפין אמנם מיירי כשמשך גם את המעות [ערוך השלחן]:

דף מ"ז ע"א

במה קונין רב אמר בכליו של קונה דניחא ליה לקונה דלהוי מקנה קונה כי היכי דלגמר ולקני ליה ולוי אמר בכליו של מקנה.

קונין בכלי, אף על פי שאין בו שוה פרוטה. אמר רב נחמן לא שנו אלא בכלי, אבל בפירי לא.

ההלכה בשו"ע [חושן משפט סימן קצ"ה], ונבאר בהרחבה, קניין חליפין הוא קניין בין בקרקע בין במטלטלין כדכתיב לקיים כל דבר שלף איש נעלו ונתן לרעהו. וכיצד הוא הקניין, יתן הקונה להמקנה כלי או חפץ כל שהוא ויאמר לו קנה זה חלף הקרקע או חלף המטלטלין שמכרת או שנתת לי, ולא דוקא שיאמר לו, אלא כיון שנתן לו על כוונה זו הוא קניין וכך נהגין בכל קניין סודר שאינו אומר אלא שנתן לו הסודר והמקנה אוחז בו, דהרי אדעתא דהכי נתן לו כיון שדברו קודם זה אודות המכירה או המתנה, וכיון שהמקנה תפס הסודר נקנה הקרקע או המטלטלין להלוקח או להמקבל מתנה בכל מקום שהוא אף על פי שלא החזיק ולא נתן מעות ולא כתב שטר ולא משך ואין אחד מהם יכול לחזור בו אחר גמר

העניין, ואפילו אין עדים בדבר, אם רק מודים שהיה קניין ביניהם, דלא איברו סהדי בדיני ממונות אלא שלא יכפרו זה בזה, וכן אם קבלו קניין בפני עדים פסולים הוא קניין כיון שא"צ עדים כלל:

הקניין צריך להיות דוקא בחפץ של הקונה ולא של המקנה, דלכך נקרא קניין חליפין שהוא חילוף, שהקונה נותן לו הסודר והמקנה מקנה לו הקרקע או המטלטלין. וכן אם אחר הקנה סודרו להמוכר כדי שיקנה הלוקח זכה הלוקח, ואפילו הקנהו שלא בפני הקונה אם רק ידוע שהקונה מתרצה במקח זה. ובמתנה יכולים להקנות שלא בידיעת המקבל כלל דודאי ניחא ליה וזכין לאדם שלא בפניו, אבל במקח שאפשר שאינו חפץ לקנות לא קנה כשלא ידע מזה כלל, ואפילו אם נתגלה אח"כ שרצונו בכך כיון שבשעת הקניין לא נתברר שרוצה בזה לא הוא קניין כלל, אבל כשידוע בשעת הקניין שרצונו בכך קונין בעדו אף שלא עשהו לשליח, כיון שרצונו בכך זכות הוא לו. ויש אומרים עוד דאם המקח שוה יותר מהדמים שהמוכר מבקש יכול אחר לזכות להקונה שלא בידיעתו כלל ואף שלא יהא ביכולתו לחזור בו, משום דבכה"ג הוא זכות וזכין שלא בפניו [קצה"ח] אמנם זהו דוקא כשזה יודע שהקונה צריך עכ"פ למקח כזה, ואז אף על פי שאינו ידוע לו שרצונו לקנות מהמוכר הזה יכול לזכות בעדו, אבל אם אינו ידוע לו כלל שצריך למקח כזה ודאי דאין קניינו כלום, דהדבר ידוע שכמה אנשים כשא"צ להחפץ לא יקנהו אף בזול [ערוך השלחן]:

אין קונין אלא בכלי, כמו סודר או שאר חפץ, או כלי עשוי וגמור, לאפוקי חתיכת סחורה או חתיכת מתכות שאינה כלי אין קונין בו, ולמדנו זה מדכתיב [רות ד, ז] שלף איש נעלו, אלמא דבעינן כעין נעל דהיא כלי עשויה ונגמרת שנושאין אותו ברגל, ואף על פי שאין בו שוה פרוטה, דלא הקפידה תורה על שיוויה אלא על שם כלי, ובלבד שיהא עשוי מדבר חשוב, לאפוקי כלי העשוי מגללי בקר אין קונין בו דבעינן דומיא דנעל שעשוי מעור שהוא דבר חשוב, וכן כל מיני כלים אף שהם פחותים מעור מ"מ כיון שהם חשובים לבריות ומשתמשים בהם, אפילו כלי חרס קונים בהם, וכן אין קונין בכלי שתשמישו לבזיון כמו עביט של מי רגלים [נמק"י]. וכן אין קונין בדבר שהוא אסור בהנאה. ואין קונין בפירות דאינן לתשמיש רק לאכילה, אף על גב דפירות וודאי דבר חשוב, אך בעינן שם כלי דומיא דנעל. וגם לא במטבע, דאינה ככלי, ואף על גב דיכולה לשמש כמשקל לשקול דבר אחר כנגדה, דהמטבע משקלה ידוע, וכן ראויה לתלותה בצואר בתו לנוי, מ"מ כיון דאינה מיוחדת לאלו התשמישים ועיקרה נעשית להוצאה אינה כלי, ולכן מטבע שנפסלה ואינה יוצאת בהוצאה הוא ככלי לפי שמיוחד אותה לאיזה תשמיש. אבל בעל חי מקרי כלי וקונים בהם, דכיון

דמגדלין השור למלאכתו וטלה לצמרו וגדי לחלבה ותרנגולת לביצתה ונהנים בהם תדיר, דומין לכלי.

כתב הסמ"ע כלל בזה מה נקרא כלי ומהו פירי, דכל דבר שנעשה בידי אדם הוי כלי וכל דבר שנעשה בידי שמים הוה כפירי, לבד בעלי חיים ומטבע מטעם הנ"ל, ולכן אין קונין בשושנה תלושה אף על גב שהיא דבר חשוב, דאינה עשויה לאכילה רק להריח בה וכיוצא בזה, ומבואר בסוגיא דלכן המנהג לכתוב בסוף השטר וקנינא מיניה במנא דכשר למקניה ביה, במנא לאפוקי פירי ומטלטלין שאינם כלי, דכשר לאפוקי איסורי הנאה והעשוי מגללי בקר, דכשר הוא לשון חשיבות, למקניה הכוונה להורות שהקנו בכליו של קונה, דלמקניה משמע לקנות בזה מה שקנה.

דף מ"ז ע"ב

אמר רבי יוחנן דבר תורה מעות קונות ומפני מה אמרו משיכה קונה גזירה שמא יאמר לו נשרפו חטיף בעליה סוף סוף מאן דשדא דליקה בעי שלומי אלא גזירה שמא תפול דליקה באונס אי מוקמת להו ברשותיה מסר נפשיה טרח ומציל ואי לא לא מסר נפשיה טרח ומציל ריש לקיש אמר משיכה מפורשת מן התורה.

דבר תורה מעות קונות גם במטלטלין, דרוב הקניינים נעשים בכסף, ובהקדש כתיב מפורש דנקנה בכסף דבפודה שדהו מן ההקדש כתיב [ויקרא כז, טו] ויסף חמישית כסף ערכך עליו וקם לו, ולא מציינו חילוק בזה בין הדייט להקדש, אבל חכמים תקנו מפני תקנת הלוקחים שלא יקנו המטלטלים במעות אלא במשיכה ומסירה והגבהה כל חד וחד כדיניה, ובזה קנה גם בלא נתינת המעות. ואין זה כעקירת דבר מן התורה, דהרי בקניינים יכולים הסוחרים להנהיג ביניהם איזה קניין שירצו, דאין זה מהמצוות שחובה לעשות כך, ועיקר הקניין הוא סמיכת דעת הלוקח והמוכר לגמור הקניין, ולכן אסמכתא לא קניא אף שהיה קניין גמור מפני שלא גמרו בלב שלם לקנות, ובכל מה שהורגלו לעשות קנין סמכה דעתם בזה. ולכן מפני תקון העולם אמרו רבותינו דמשיכה בלבד קונה או הגבהה או מסירה ולא מעות.

ומה הטעם שתקנו כן, מפני שחששו שמא יתן הלוקח דמי החפץ, וקודם שיקחנו מהמוכר יאבד החפץ על ידי איזה אונס, כגון שתפול דליקה או יבואו ליסטים, ואם החפץ יהיה ברשות הלוקח יתמהמה המוכר קצת ולא יציל, לפיכך העמידוהו ברשות המוכר כדי שישתדל ויציל החפץ שעדיין שלו הוא וכשיאבד יתחייב להחזיר המעות. ואם תקשה הלא גם לפי תקנה זו יש אותו החשש בהמעות, דכשנתן המעות ולא משך החפץ ועדיין המעות ברשות הלוקח הם כדלקמן, וכשיהיה איזה אונס בהמעות לא יטרח המוכר ולא יציל, החילוק הוא שמעות

קל להצילם ולא יתעצל, אבל סחורה ופירות צריך טירחא להצילם ולכן חששו חז"ל בזה.

ועדיין צריך להבין למה עקרו קניין מעות לגמרי, היה להם לתקן שדוקא משיכה ומעות יקנו ולא אחד בלא חבירו. והטעם הוא שחששו לתקנת המסחר שלא יצטרכו בכל קניין לשני דברים, ועוד דאם נאמר דמשיכה בלבד אינו קונה, לפעמים כשימשוך הלוקח ולא יתן מעות עדיין ותתהוה אצלו איזה סיבה לא יטרח להציל ויאמר להמוכר נשרפה סחורתך. וגם אין להקשות דלפי זה איך נקנה בקניין סודר בלבד או בסיטומתא או בקניין אגב, ניהוש שמא לא יטרח המוכר להציל הסחורה, די"ל דכל זמן שלא קבל המוכר המעות בהכרח לו להטריח ולהציל, דיהיה קשה לו להוציא המעות מהקונה שיאמר לו אתה פשעת בזה [פמ"ע]. ואם קבל בקניין סודר ונתן מעות ולא משך ואירע הפסד אין לנו לחשוש, דמי הכריחו ליתן המעות קודם המשיכה כיון שהמעות לא היו לשם קניין:

וכיון שהטעם הוא מפני הפסד הלוקח, לפיכך אם היה ביתו של לוקח מושכר להמוכר והמקח מונח שם, העמידוהו על דין תורה דמעות קונות, דהרי אם יארע אונס הוא יטרח ויציל, ואפילו אינו דר שם, דהרי יטריח להציל ביתו ויציל גם מקחו. וכן אם המוכר השכיר ללוקח מקום בביתו והלוקח דר שם, אף שהמקח מונח בחדר אחר מעות קונות דכיון שהוא אצלו יטרח ויציל [טור]. וכ"ש אם שכר הלוקח את המקום שהמקח מונח שם שקונה החפץ ואין יכול לחזור בו ואפילו לא נתן מעות [ש"ד] דחצירו קונה לו. ודוקא כשהמקום משתמר לדעת הלוקח, או שעומד בצד המקום ההוא. וכן כששאל את המקום שהחפץ מונח בו קנה המקום את החפץ [שב]. ודוקא כשהשאלו להשתמש בו, אבל אם השאלו רק לדריסת הרגל ללכת דרך שם אינו כחצירו לקנין, דאין לו רק רשות לילך ולא להשתמש בו [ריטב"א].

וערוך השלחן חידש דאם המקח אינו תחת יד המוכר ולא תחת יד אנשי ביתו או שכירו ולקישו, אף שגם אינו תחת יד הלוקח, כגון שמכר לו עצים על שפת הנהר או ביער או סחורה המונחת במקום אחר תחת יד רשות אחר, גם כן מעות קונות, דבזה גם כן לא שייך שהמוכר לא יטריח להציל כיון שאינו תחת רשותו כלל ולא תחת רשות המושכר לו ולא תחת יד בני ביתו ושכירו:

וכל ההלכות הנ"ל מבוארות בשו"ע [ח"מ סימן קצ"ח]. וכתב הרמ"א דיש אומרים דאם היו המטלטלין במקום דליכא למיחש לדליקה נקנו במעות. עכ"ל. וכן שארי אונסין אם שם לא שכיחי [פמ"ע] והאחרונים חולקים על זה דלא פלוג רבנן בתקנתא, ולא דמי למה שכתבנו לעיל דיש אופנים שהעמידו על דין תורה, דזה ברשות אחרת ממש, דחז"ל לא חששו רק כשהוא ברשות המוכר ולא כשהוא ברשות הלוקח, אבל מקום שתחת יד המוכר

אלא שמקום זה רחוק מאיבו סיבה לא פלוג רבנן, ולכן אף אם הסחורה בטוחה מאש וממים מ"מ לא פלוג רבנן, וכן הכריעו הפוסקים לדינא.

עוד כתב הרמ"א דאם התנו בהדיא דמעות יקנו קנה במעות. עכ"ל. והוא בין שהתנה הלוקח ובין שהתנה המוכר בתחלת המקח ושתק הלוקח [סמ"ע]. ויש חולקין בזה דתנאי לא מהני לעשות קנין מדבר שאינו קנין, דזהו כתנאי שיקנה בדברים בעלמא דודאי אינו קונה, ואין התנאי מועיל רק במקום שהקנין טוב רק שאין סמיכת דעת, כמו בקניין כסף בקרקע במקום שנהגו לכתוב שטר, אבל לא לעשות מדבר שאינו קנין שיהא קניין [ש"ד בשם ריטב"א]. ואף שמצאנו דקניין שנהגו הסוחרים מועיל, זהו במנהג קבוע, אבל לא מה שאיזה יחיד יעשה קנין לעצמו. ויש אומרים דבזה יש לפסוק כהרמ"א, כיון דמן התורה הוא כסף קניין גמור ורק חז"ל תקנו משיכה לטובת הלוקח, יכול לומר לא ניהא לי בהאי תקנתא [ב"ח], וכן עיקר לדינא [קצה"ח]:

יש אומרים דאע"ג דעקרו רבנן לקניין כסף, מ"מ אם קידש המוכר בכסף זה אשה חוששין לקדושין כיון דמן התורה הוא קנין והמעות שלו [סמ"ע] ויש חולקין בזה, דבענייני קניינים כל מה דתקנו רבנן הוא כדין תורה וכן כתב המחבר לעניין מעמד שלשתן.

והראשונים נחלקו במי שנתן מעות עבור סחורה ונשארה אצל חבירו, ונשרפה הסחורה, האם צריך המוכר להחזיר המעות, דהרי"ף כתב, אשמעינן מיהא דכמה דלא משכי לוקח לזבינה ואיתניס דלמוכר איתניס, ואית ליה ללוקח למימר תן לי את מקחי או תן לי את מעותי. ע"כ. דהיינו דלדעת הרי"ף חכמים בטלו קנין מעות באופנים הנ"ל, ולא חל קנין כלל ולכן בכה"ג יכול הלוקח לחזור בו. אבל בעל המאור על דברי הרי"ף, ולי לא נראה כן, שאם נאנס או נאבד או נשרף דליתיה בעולם כיון דקני"ל דמעות קונות מדבר תורה אינו יכול לחזור בו אלא כל זמן שהוא קיים וכו'. דהיינו דלשיטתו התקנה היתה שיכולים לחזור בהם כל זמן שהמקח קיים, אבל אם נאנס מוקמינן ליה אדיניה, דהיינו שחז"ל בתקנה לא בטלו לגמרי את קנין המעות, רק נתנו זכות חזרה כל עוד המקח קיים. עיין שם בדברי בעל המאור במה שהביא ראיות לשיטתו, והרמב"ן במלחמות שם הסכים לדברי הרי"ף ודחה ראיות בעל המאור, וכן עיין בריטב"א במה שהאריך בזה.

דף מ"ה ע"א

רבי שמעון אומר אף על פי שאמרו טלית קונה דינר זהב, ואין דינר זהב קונה טלית - מכל מקום כך הלכה, אבל אמרו מי שפרע מאנשי דור המבול ומאנשי דור הפלגה ומאנשי סדום ועמורה וממצרים בים, הוא עתיד

ליפרע ממי שאינו עומד בדיבורו. [ובע"ב] איתמר אביי אמר אודועי מודעינן ליה, רבא אמר מילט לייטינן ליה.

הלכות מי שפרע מבוארים בשולחן ערוך [חושן משפט סימן ר"ד], מי שנתן דמים ולא משך המטלטלין אף על פי שלא נקנו לו המטלטלין כנ"ל, מ"מ כל החוזר בו בין לוקח בין מוכר לא עשה מעשה ישראל וחייב לקבל מי שפרע, ואפילו לא נתן אלא מקצת הדמים ורוצה לחזור על מה שלא קיבל דמים מ"מ חייב לקבל מי שפרע, דכמו דבקרקע קנה כולה במקצת כסף, כמו כן במטלטלין קונה במקצת כסף את המטלטלין לעניין התחייבות מי שפרע, ונחלקו הפוסקים אם גם בקרקע שייך מי שפרע, דיש שכתבו דגם בקרקע במקום שכותבין את השטר [דאז לא קנה במעות בלבד], מי שחוזר בו מקבל מי שפרע, ויש חולקים בזה וס"ל דמי שפרע אינו רק במטלטלין מפני שמן התורה הוא קניין גמור ועקרו לקנין זה, לכך תקנו מי שפרע, אבל בקרקעות לא תקנו [עיין ב"ח].

כיצד מקבל מי שפרע, אוררין בב"ד ואומרים מי שפרע מאנשי דור המבול ומאנשי דור הפלגה ומאנשי סדום ועמורה וממצרים שטבעו בים הוא יפרע ממי שאינו עומד בדיבורו. ויש אומרים שאומרים לו בלשון נוכח, הוא יפרע ממך אם אינך עומד בדיבורך. ויש אומרים שהש"ץ אומר לו כן ברבים בבהכ"נ. ואין המנהג כן, וגם אין מקללין לנוכח, אלא בבית הב"ד מקללין אותו בין שיש שם רבים או לא [ב"ח]. ולמה בחרו בקללה זו, מפני שבאלו נראה ונתפרסם השגחת ה' יתברך על המעשים הרעים [סמ"ע], ועוד דפיו דיבר שוא כמו אלו אשר פיהם וגו' [מהרש"א]. וכתב ערוך השלחחן עוד טעם, דשכר מצוה ועונש עבירה בהאי עלמא ליכא, והרבה מבני אדם שאין חוששין לעונשי עולם הבא וכל מעיינם רק בהבלי העולם הזה, לכך אומרים לו מי שפרע מאלו בעולם הזה כן יפרע ממך בעולם הזה ומזה אולי יתחרט ויקיים דברו.

ואף מי שאינה לחבירו בשיעור שתות דהדין הוא דקנה ומחזיר אונאה כדלהלן, והלוקח נתן דמים ולא משך עדיין את החפץ, אם המאנה אינו רוצה להחזיר את האונאה ואומר כיון שלא היתה משיכה רצוני לחזור, חייב לקבל מי שפרע. וכן אם המאנה רוצה להחזיר האונאה והמתאנה חוזר בו חייב לקבל מי שפרע [ש"ך]. וכ"ש בפחות משתות דהוי מחילה חייב החוזר לקבל מי שפרע. וכן אם הלוקח לא נתן מזומן רק שט"ח על עצמו והמוכר נתרצה בזה, ואח"כ חזר בו אחד מהם חייב לקבל מי שפרע [נה"מ]. וכן אם אמר המוכר תן מנה לפלוני ותקנה לך המטלטלין שלי ונתן המנה להפלוני ואח"כ חזר בו אחד מהם חייב לקבל מי שפרע [שם] דזהו גם כן כקניין מעות. ויש מי שרצה לומר דבכה"ג הוא קנין גמור מטעם דלא שייך שיאמר לו נשרף סחורתך, אבל אינו כן, דלא פלוג רבנן בתקנתא ואין בזה רק מי שפרע [שם]:

קניינם, ולאחר הקניין אין אחד מהם יכול לחזור בו אפילו לא היה עדים בדבר. [עד כאן מסימן קפ"ח].

הנושא ונותן בדברים בלבד אף על פי שיכול לחזור בו ואינו חייב במי שפרע מ"מ ראוי לו לאדם לעמוד בדיבורו אף שלא עשה שום קניין רק דברים בעלמא, וכל החוזר בו בין לוקח בין מוכר אין רוח חכמים נוחה הימנו והרי זה ממחוסרי אמנה, וזהו דוקא כשלא נשתנה המקח מהזמן שגמר עמו בדברים עד עתה, אבל אם נשתנה המקח אין זה ממחוסרי אמנה. ולא דמי למעות דצריך החוזר לקבל מי שפרע אף בהזול או הוקר, וזה מפני שמעות הם מדאורייתא קניין גמור, אבל דברים בעלמא אין צריך לקיים במקום שיש לו הפסד משינוי המקח, ואין זה מחוסר אמנה, דהא לא הבטיח לו בעת שהיה מקח כזה. ויש אומרים דאפילו בכ"ג יש בו משום מחוסרי אמנה, דכיון דבאיש אמונים הוא דברים גמר עניין מה לו לשינוי מקח. והרמ"א [סימן ר"ד] הכריע כדעה זו, והאחרונים נסתפקו בזה. ומהירושלמי משמע כדעה ראשונה [הגר"א] וכתב ערוך השלחן דנראה דמדינא וודאי אין בזה משום מחוסרי אמנה רק ממידת חסידות.

וכן מי שאומר לחבירו ליתן לו מתנה ולא נתן ה"ז ממחוסרי אמנה. במה דברים אמורים במתנה מועטת, שהרי סמכה דעתו של המקבל בשעה שהבטיחו, אבל במתנה מרובה אין בזה חסרון אמנה, שהרי בודאי לא סמך המקבל על דברו עד שיעשה איזה קניין. ואם המקבל הוא עני והבטיח לו בתורת צדקה, אפילו במתנה מרובה אינו יכול לחזור בו [באה"ג]. וכן אם רבים אמרו ליחיד ליתן לו מתנה יש מי שאומר דנקראים מחוסרי אמנה כשחוזרים בהם אפילו אם היא מתנה מרובה, ואפילו אינו עני, דברבים מקרי מחוסרי אמנה אף בדבר גדול, מפני שהמקבל סמך על דבריהם שבודאי יקיימו, ועוד דעל כל יחיד לא יגיע מתנה מרובה [סמ"ע] ומהגר"א [סק"א] משמע שאין יכולים לחזור בהם כלל דברבים הוא דברים כקניין גמור, וצ"ע לדינא:

אביי אמר אודעי מודעינן ליה, דכתיב ונשיא בעמך לא תאור.

כתב בספר בניהו בן יהוידע, קשה איך יליף קללה דהדיוט מפסוק זה דאמור גבי נשיא. ואנא עבדא יגעתי ומצאתי ביאור דבר זה יוצא מגמרא דסנהדרין [ס"ו ע"א]. והוא כי בגמרא דשבועות [ל"ו ע"א] יליף איסור מקלל את חבירו מפסוק לא תקלל חרש [ויקרא י"ט י"ד], ודברים אלו מפורשים היטב בגמרא דסנהדרין הנ"ל, דקאמר אם היה אביו דין הרי הוא בכלל ונשיא בעמך לא תאור, אינו לא דין ולא נשיא מנין, אמרת הרי אתה דן בניין אב משתייהן, לא ראי נשיא כראי דין, ולא ראי דין כראי נשיא וכו', הצד השווה שבהם שהן בעמך, ואתה מוזהר על קללתן, אף אני אביא אביך שבעמך, ואתה מוזהר על קללתן, מה להצד השווה שבהן שכן גדולתן גרמה להם, תלמוד

מי שהיה לו חוב אצל חבירו ואמר לו מוכר לי מטלטלין אלו בחוב שיש לי אצלך והושוו ביניהם, יש אומרים שזהו כנותנת דמים וכל החוזר בו מקבל מי שפרע, ויש חולקים, דמלוה להוצאה ואינה קנין כלל ואינו קונה אלא בהנאת מחילת מלוה אפילו לא מחל לו לגמרי רק שהרויח לו זמן הפרעון, דבכה"ג גם לעניין קדושין הוי ממון, ואם עדיין לא הגיע זמן הפרעון, אף שהרויח לו זמן הפרעון על יותר ממה שקבעו הזמן בשעת ההלוואה מ"מ לא מקרי הנאה [סמ"ע]. דאין ההנאה עתה אלא לאחר זמן. ובהנאת מחילת מלוה או בהרווחת זמן, כשא"ל יקנה לו חפץ שלך בהנאה זו, הוי כממון, והחוזר מקבל מי שפרע.

ראובן שהיה חייב לשמעון מנה ואמר שמעון לראובן מטלטל זה אמכור לך במנה, ונתן לראובן המנה, יכול שמעון לומר מנה זו אני גובה בחובי והחפץ לא אתן לך ואיני במי שפרע. ואם א"ל ראובן הא לך עוד מנה ותן לי החפץ צריך ליתן או לקבל מי שפרע. וכן הלוקח מחבירו קרקע או מטלטלין ופסקו הדמים והניח משכון על הדמים לא קנה, ואין על החוזר מי שפרע, דמנה אין כאן משכון אין כאן.

נתן דמי המקח ונאנס המקח קודם שלקחו הלוקח וא"ל תן לי מקחי או החזר לי מעותי, אף על פי שיש עדים בדבר שנאנס המקח והמוכר לא נתירשל להציל ולא היה בכחו להצילו, מ"מ מחזיר הדמים ואין כאן מי שפרע, דכיון דעדיין לא קנה לגמרי הוה ההפסד על המוכר. ויש אומרים דה"ה למי שחוזר בו מפני שהוא מתירא שיופסד המקח, ואף שעדיין לא נפסד רק שיש חששא שיפסד, א"צ לקבל מי שפרע, כי זה לא נתקן אלא במקום שאין הפסד רק שחוזר בו מפני יוקרא וזולא, בזה תקנו חז"ל מי שפרע, אבל במקום חשש הפסד גמור לא תקנו. ואין המוכר יכול לומר כשיפסד אחזיר לך המעות, דיכול הלוקח לומר לו לא ניחא לי למיקם עמך בדינא ודיינא. ויש אומרים דזהו דוקא כשיכול להיות ההפסד בכל המקח, אבל במקצת הפסד אין לו לחזור בשביל חששא.

והנושא ונותן בדברים לא קנה, והחוזר בו אין רוח חכמים נוחה הימנו. ואמר רבא אנו אין לנו אלא אין רוח חכמים נוחה הימנו. דברים ואיכא בהדייהו מעות קאי באבל דברים וליכא בהדייהו מעות לא קאי באבל. [דף מ"ט ע"א] דברים, רב אמר אין בהן משום מחוסרי אמנה, ורבי יוחנן אמר יש בהם משום מחוסרי אמנה.

אין המקח נגמר בדברים שהאומר לחבירו היאך אתה נותן לי חפץ זה וא"ל בכך וכך ונתרצו שניהם ופסקו הדמים, יכול כל אחד מהם לחזור בו ואפילו היה זה בפני עדים, ואפילו אמרו להעדים הוו עלינו עדים שראובן מכר ושמעון קנה אין זה כלום עד שיגמר המקח ע"פ קניין, כל דבר ודבר כראוי לו, קרקע לפי קניינו ומטלטלים לפי

לומר לא תקלל חרש, באומללים שבעמך הכתוב מדבר וגו', ע"ש, נמצא ילפינן הדיוט שבעמך מהאי פסוקא מכח לפותא דמה הצד [דהיינו דכונת אביי במ"ש ונשיא וכו' לילפותא הנ"ל]:

דף מ"ט ע"א

אלא לומר לך שיהא הן שלך צדק, ולאן שלך צדק.

קשה מאחר דזה איירי במקח וממכר, בשלמא אם אמר לו למכור ואמר הן, שסמך הלוקח על דבריו ועשה מה שעשה, יש בזה משום מחוסר אמנה אם יחזור בו, אך בלאו, אם אמר לו למכור ואמר לאו, אם אחר כך חזר בו ואומר הן, מה עשה קלקול באומרו תחלה לאו ואח"כ הן. וכתב הבן יהוידע דמשכחת לה דעושה היזק בהיכא שהוא רוצה למכור, ואמר שלא למכור, ואחר כך חזר ואמר למכור, והיינו ראובן ביתו שכן לשמעון, והיה ביתו קטן ונפל ובא לבנותו, אך הרגיש ששמעון רוצה למכור ביתו, ולכן קודם שבנה שאל את שמעון אם רצונך למכור הבית כדי שאקנהו וארחיב בו בנין ביתי, כי הוא מתערב היטב עם ביתו של ראובן, והשיב שמעון לאו, אין ברצוני למכור כלל, והוכרח ראובן לבנות ביתו, ואחר שבנה בנין גם על הצד של בית שמעון, חזר שמעון ואמר למכור, והוכרח ראובן לקנותו, אך הפסיד אותו הבנין שבנה מצד ביתו של שמעון, כי עתה צריך לעקור הבנין ההוא, כדי לערב ביתו של שמעון עם ביתו ולהרחיב ביתו בביתו של שמעון, ועל זה הלאו שאמר בתחלה בשקר שהוא רוצה למכור, ואמר לאו, וזה סמך על דבריו, ובנה הבנין, ועתה שחוזר ואומר למכור, הנה הוא מוכרח להפסיד הבנין שבנה, אומר כאן שצריך להיות לאו שלך צדק:

אפילו אתה עושה להם כסעודת שלמה בשעתו.

ומה פירוש מה שאמרו בשעתו, לאפוקי מה קאתו, וכתה הבן יהוידע דהוצרך לפרש בשעתו, דלא תימא דקאי על אותם סעודות שהיו עושים לו בזמן שנטרד, והיה מחזר ממקום למקום, והיו המאמינים שהוא שלמה מזמנין אותו ועושים לו סעודות נכבדות, שמביאים לפניו יותר ממה שהביא אברהם אבינו לפני האורחים אע"ג שהיה אורח אחד לבדו, לכך הוצרך לפרש בשעתו רצה לומר בעת מלכותו, שהיתה סעודתו לעם רב, שלא יגיע לכל יחיד ויחיד, כפי שמגיע לכל אחד מהשלשה באותה סעודה של אברהם אבינו. וזכר יצחק ויעקב גם כן, לפי שגם יעקב אבינו ע"ה כשהביא סעודה ליצחק אבינו ע"ה, לקח שני גדיי עזים מן הצאן, ככתוב [בראשית כ"ז ט'] לך נא אל הצאן וקח לי משם שני גדיי עזים טובים, ואעשה אותם מטעמים לאביך כאשר אהב:

דף מ"ט ע"ב

האונאה ארבעה כסף מעשרים וארבעה כסף לסלע, שתות למקח.

אתמר רב אמר שתות מקח שנינו, ושמואל אמר שתות מעות נמי שנינו. [דף נ' ע"ב] אמר רבא הלכתא פחות משתות נקנה מקח, יותר על שתות- ביטול מקח. שתות קנה ומחזיר אונאה, וזה וזה בכדי שיראה לתגר או לקרובו.

עיין בשולחן ערוך [חושן משפט סימן רכ"ז] ההלכות בזה.

כתיב [ויקרא כה, יד] וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך אל תנונו איש את אחיו, ולאן זה בכלל גזילה הוא, וכשם שאין לוקין על לאו דגזילה דהרי ניתן להשבון כמו שכתוב והשיב את הגזילה כך אין לוקין על לאו זה דניתן להשבון האונאה [טור], ואסור להונות את חבירו בין במקחו בין בממכרו, ובין לוקח שאינה ובין מוכר שאינה עובר בלאו.

ושתי מיני אונאות יש, האחת אונאה בגוף הסחורה עצמה, שמוכר אותה בחזקת סחורה טובה ממקום פלוני ובאמת היא סחורה ממקום אחר, או שמקולקלת קצת ואין ניכר להקונה, או שמוכרה בחזקת חדשה והיא ישנה וכל כיו"ב [ומבואר בשו"ע סימן רכ"ח], ואם המוכר אינו בקי והלוקח מבין שסחורה זו הרבה יותר טובה מכפי שמדמה המוכר צריך להגיד לו, ובאונאה כזו יש איסור אף שאינו מאנהו במקח, וכ"ש כשיש גם אונאה בהמקח. ובאונאה זו אין חילוק בין חנוני לבעל הבית המוכר. ואונאה השנית אונאה במקח אף שאין אונאה בעצם הסחורה, כשהחנוני יודע שסחורה זו נמכרת עתה בכל החנויות במקח כך וכך ולא יותר, והלוקח הזה אינו בקי ונטל ממנו ביוקר מכפי המקח הקבוע, וכן להיפך, אם המוכר אינו בקי והלוקח יודע שבטעות וחסרון ידיעה מוכר לו בפחות מהמקח הקבוע צריך להגיד לו ואם לאו עובר בלאו. ולכן אמרו לקמן [גי' ע"א] דבעל הבית המוכר אין לו אונאה במקח כשמכר יותר משווי מפני שאין ברצונו למכור אלא אם כן יתנו לו יותר משווי ויתבאר לקמן.

אסור להונות אף בשוה פרוטה, והמאנה ויודע שמאנה עובר בלאו. ואם לא היתה כוונתו לאנות אלא שנתוודע שיש אונאה במקח זה אמרו דיש שלשה אופנים בדיני אונאה. פחות משתות ושתות ויתר משתות. פחות משתות הוי מחילה, לפי שכן הוא דרך מקח וממכר שאין הלוקח והמוכר יכולין לצמצם דמי המקח בצמצום ודרך העולם למחול עד שתות [טור]. וכתב ערוך השלחן דנראה שזה אינו אלא בסחורות שאין להן קביעת מקח בצמצום, אבל מה שכל בעלי החנויות מוכרין בשוה כמו קמח ולחם ומלח וכיוצא בהם, אף פחות משתות לא הוי מחילה וצריך להחזיר האונאה.

שתות זה שאמרו בין שהוא שתות במקח בין שהוא שתות במעות, ואף על גב דשתות מקח הוי יותר משתות בהמעות, כגון שמכר לו שוה שש זהובים בחמש, דלהמקח הוא שתות ולחשבון המעות הוי חלק חמישית,

שיעור ממון הוה ככל דיני ממונות, ונקטינן כמאן דאמר דיש אונאה לפרוטות [ש]. וכן פסק הרמ"א.

כתב הטור בשם הרא"ש דיראה דאפילו פחות משתות אסור לאנות את חברו אם יש בו שוה פרוטה, כיון שידע שאין מקחו שוה כל כך, דרחמנא אמר אל תונו, בכל דבר שיש בו שווי ממון הזהירה התורה שלא יאנה את חברו, אלא שאמרו חכמים דעד שתות הוי מחילה לפי שכך דרך מקח וממכר, לפי שהמוכר והלוקח אינם יכולים לכיון דמי המקח בצמצום ודרך העולם למחול טעותם עד שתות, שאף אם יבא המתאנה לערער לא ישומו השמאים בשוה, זה יאמר יש בו אונאה וזה יאמר אין בו אונאה, הלכך מקבל עליו שתיקה ואין מערער ומוחל, אבל אם המוכר בקי בערך ממכרו והלוקח אינו בקי כל כך, או אם הלוקח תגר ובקי בערך מקחו יותר מן המוכר, אל יונו זה את זה אם לא שיפרש, או שמא כיון דדרך מקח וממכר בכך, דלפעמים הלוקח חפץ במקח זה ומוסיף עליו דמים יותר מכדי שווי ופעמים שהמוכר מזלזל בשומתו בממכרו לפי שאין חפץ זה ערב עליו, או שהוא דחוק למעות, הלכך עד שתות הוי בכלל דמי מקח ואין כאן שום אונאה כלל וצריך עיון, וירא שמים יוצא ידי כולם. ע"כ מהרא"ש. ועל פי זה כתב השו"ע [סעיף ו'] דיש להסתפק אם מותר להונות את חברו בפחות משתות אם יש בהאונאה שוה פרוטה, דתלוי בשתי סברות הרא"ש [דלסברא ראשונה דהוא מחילה אסור להונות בפחות משתות, ולסברא שניה דהוה שווי המקח מותר, דלא הוי אונאה כלל].

וכתב ערוך השלחן דמדברי הרא"ש יש ללמוד דאונאת שתות אינה אלא בסחורה שאין כולם מוכרין בשוה בצמצום כנ"ל, אבל אינו שייך בדבר המצוי הרבה וכולם מוכרין בשוה בצמצום בקמח ולחם ומלח וכה"ג. וגם במה שהסתפק הרא"ש, נראה שהספק אינו אלא במקום שיש עילה להמוכר לתלות שהלוקח יודע המקח אלא שחפץ במקח זה, אבל במקום שהמוכר מבין שמהלוקח נעלם המקח והמוכר יודע שיש בזה אונאה פרוטה אסור לו להונות אם לא שיגלה לו, ואם אינהו עבר בלאו, וכן לוקח להמוכר.

וכתב עוד ערוך השלחן לדייק מדברי הרא"ש לקולא, במיני סחורות שאין כל בעלי חנויות מוכרין אותם בשוה, שיש משתכר הרבה בסחורה זו ויש שמסתפק במועט, אין שייך כלל אונאה למי שמשתכר הרבה, כיון שדרך המסחר כן הוא, כיון שיש שמוכרים במקחים כאלו, דהא הרא"ש לא תלה הספק אלא משום דלפעמים הלוקח חפץ במקח זה דאז יש סברא לאסור, ומשמע להדיא דאין כאן מוכרין במקח כזה, אבל כשיש מוכרין במקח כזה, אין בזה צד אונאה.

עד מתי מותר להחזיר עד כדי שיראה לתגר או לקרובו.

או שמכר שוה שבע בשש, דאז הוה שתות מעות ופחות משתות במקח. וכן באונאת הלוקח, כשמכר לו שוה חמש בשש הוה שתות מעות ויותר משתות במקח, או שוה שש בשבע הוה שתות מקח ופחות משתות במעות, מ"מ כיון שבצד אחד יש שיעור שתות ה"ז אונאת שתות והמקח נקנה ואין אחד מהם יכול לחזור בו, והמאנה חייב לשלם האונאה כולה להמתאנה, ולא אמרינן כיון דפחות משתות הוי מחילה יחזיר עד פחות משתות, דכיון דבא לכלל חזרה צריך להחזיר את כולה. ואם היתה האונאה פחות מזה כל שהוא, כגון שמכר שוה שבעים בששים ופרוטה הוי מחילה ואינו חייב להחזיר כלום.

ואם היתה יתירה על השתות כל שהוא, כגון שמכר שוה ששים בחמשים פחות פרוטה בטל המקח, ויכול המתאנה להחזיר החפץ, דיותר משתות הוי כאילו לא נתקיים המקח כלל, ואין ביכלתו לקיים המקח ולכוף להמאנה שיחזיר לו אונאתו, דהמאנה יכול לומר לו או חזור במקחך או לא תבקש אונאתך. ולכן אם המתאנה אינו מבקש אונאתו ורוצה לקיים המקח אין המאנה יכול לבטלו, והמאנה אינו יכול לומר אף כשנתיקרה הסחורה אח"כ הרבה כיון שיש כאן ביטול מקח למה לא אוכל לבטלו, דהאמת הוא דהביטול מקח הוא מפני טובת המתאנה, ואם גם המאנה יהיה ביכולתו לחזור בו כשתתיקר הסחורה יהיה חוטא נשכר. ויש אומרים דאף המאנה יכול לחזור בו, אלא אם כן נתרצה המתאנה פעם, או ששתק יותר מן השיעור, דאז נתקיים המקח, והדעת נוטה לסברא ראשונה אבל בירושלמי [סוף הלכה ג'] מבואר כיש אומרים, ע"ש, ודעה ראשונה היא דעת הרמב"ם.

אם אין בכל צד שתות בשוה אלא שבצד אחד יש יותר משתות ובצד אחד פחות משתות, כגון שמכר לו שוה ששים בחמשים ואחת, דלשווי המקח הוי פחות משתות ונגד המעות הוי יותר משתות, או להיפך, שמכר לו שוה נ"א בששים, דלשווי המקח הוי יותר משתות ולגבי המעות הוי פחות משתות, אזלינן בתר שווי המקח הן לענין ביטול מקח הן לענין מחילה, דהרי הטעות הוא בהמקח ולא בהמעות, רק דכשיש שתות בצמצום אצל המעות אמרו חז"ל דאזלינן גם בזה כדינא דשתות, והטעם דכיון דבשתות עצמה אין שום פסידא לשניהם, דהמקח קיים והאונאה מחזיר, לכך אזלינן בתרה, מה שאין כן כשבצד אחד יש ביטול מקח ובצד השני מחילה, דבהכרח הוא או שהמקח יבטל או שאחד מהם יפסיד, מוקמינן אעיקרא דמילתא לילך אחר המקח דבוה הוא האונאה.

אין המאנה חייב להחזיר האונאה עד שתהיה האונאה יותר מפרוטה, אבל פרוטה בשוה, אף על גב דלכל דבר הוי ממון מ"מ קבלו חז"ל דאין אונאה לפרוטות [לקמן ג"ה ע"א], וכך הוא דרך המסחר למחול על פרוטה. ויש אומרים דעד מעה כסף אינו חייב להחזיר [טור לדעת הר"ף]. ויש אומרים דאף פרוטה חייב להחזיר דכיון דיש בזה

עד מתי יכול לחזור ולתבוע אונאתו בשנות ולבטל המקח ביותר משנות, דאין סברא לומר שלעולם יהיה לו כח זה, דכיון דהאונאה הוא בהמקח הלא על המתאנה מיד כשיתודע שנתאנה צריך לתבוע אונאתו או לבטל המקח, ומדלא עשה כן ודאי דמחיל, דהא בעצם החפץ לא נתאנה באיזה מום שבו ולכן אמרו כנ"ל דעד כדי שיראה לתגר או לקרובו יש לו לתבוע אונאתו, ואם שהה יותר משיעור זה אינו יכול לחזור ולא לתבוע אונאתו, ואחר הזמן הזה אפילו קנה שוה מנה במאתים מקחו קיים [טור]. ואם לא היה יכול לתבוע מחמת שלא היה המאנה בביתו ונשתמש בו, אם היה האונאה שתות ודאי דאין זה מחילה [כמו שמצאנו שכשיש מום במקח והשתמש בו דהוי מחילה], דבמקח הרי החפץ שלו הוא, רק שצריך לקבל האונאה ולמה לא ישתמש בו [נה"מ שם], ואף ביותר משנות, כיון שהודיע להמוכר די בזה, ואין התשמיש מחילה אלא ישלם להמוכר שכר שימוש ויכול אח"כ לבטל המכר או לקבל האונאה מהמוכר אם שניהם יתרצו בזה, אבל אין התשמיש מחילה באונאה ולא דמי למום [שיטה מקובצת בשם ריטב"א]. דלא כיש מי שחולק בזה. וכן אם יברר שהיה לו אונס ולכן לא חקר בתוך זמן זה לידע אם נתאנה יכול לחזור בו עדיין, ויש אומרים דאף שעבר האונס והיה לו שהות לחקור, מ"מ כיון שאחר המכירה לא היה לו פנאי לחקור יכול לומר דאח"כ אף כשעבר האונס לא שם אל לבו לחקור עד עתה ואינה מחילה [סמ"ע]. ויש חולקים בזה [ט"ז], אמנם כשאומר שאחר שעבר האונס חקר ומצא שיש בזה אונאה ומה שלא הודיעו עד עתה מפני שהיה סבור שהמוכר לא יאמין לו שהיה לו אונס והמתין עד עתה שביכלתו לברר אונסו, טענתו טענה [שם]. וכן אם מברר שהראה לתגר וא"ל התגר שהמקח שוה, ועתה נתברר לו שהתגר טעה, יכול לחזור בו שאין לך אונס גדול מזה [נה"מ], וכתב ערוך השלחן דנראה דדוקא שתגרים רבים מכחישין שומתו, דאם לא כן מי ימר שהוא טעה שמא השני טעה.

כתב הרמ"א [סעיף ז], היה יודע הלוקח בשעה שלקחו שנתאנה ושתק, ומיד אחר הלקיחה קודם זמן שיראה לתגר או לקרובו תובע אונאתו, לא אמרינן דמחל הואיל וידע. עכ"ל. והסברא בזה, די"ל דבכוונה שתק כדי שיתקיים המקח ואונאתו יתבע, רק אחר כדי שיראה שידע שלא יהיה ביכלתו לתבוע עוד אונאתו ושתק מסתמא מחל [ט"ז]. ולפי זה אין דין זה רק בשיעור שתות, אבל ביותר משנות דהוי ביטול מקח הוי מחילה, דלא שייך לומר ששתק כדי לקיים המקח כיון שבזה הוי ביטול מקח, וגם אין לומר ששתק כדי לבטל המקח, דא"כ למה קנה, ולכן ביותר משנות הוי מחילה אף בתוך הזמן שיראה לתגר, דלא כיש מי שחולק בזה [נה"מ]. ויש מי שאומר שאם שניהם יודעים בשעת הקנייה שיש בזה אונאה הוה כאילו התנו בפירוש שלא יטעון טענת אונאה והוי כמחילה [קצה"ח], וא"צ תנאי מפורש בזה.

הרבה פוסקים הסכימו דזה שאמרו חז"ל דאחר כדי שיראה לתגר הוי מחילה אין זה אלא בלקח במעות מזומן, אבל כשלקח בהקפה ועדיין לא ישלם להמוכר לא הוי מחילה אף לזמן מרובה, מפני שיכול לומר לא חששתי לחקור כיון שאני מוחזק ולא מצינו מחילה במה שתחת ידו. וכתב ערוך השלחן דנראה דאם נשתמש בהמקח זמן מרובה ודאי מחיל, דאם לא כן אין לדבר סוף. וכן נראה דאם נודע ששאל לתגר וא"ל שנתאנה ולא הודיע להמוכר, גם כן הוי מחילה.

זה שנתנו חכמים זמן שיראה לתגר במה דברים אמורים בלוקח שהרי המקח בידו ומראהו, אבל המוכר חוזר באונאה בלא קביעת זמן, וא"צ לומר בביטול מקח, כיון שאינו יודע שווי החפץ שמכר עד שיראה חפץ שכמותו הנמכר בשוק. לפיכך אם היה המקח דבר שאין במינו שינוי והוא כולו שוה, כמו פלפלין וכיוצא בזה, אינו חוזר אלא עד כדי שישאל על שער שבשוק בלבד. וכן אם נודע שבא ליד המוכר חפץ כזה בממכרו וידע שטעה ולא תבע נראה להדיא שמחל ואינו יכול לתבוע עוד. ודוקא שנודע בבירור שבא לידו מקח כזה, אבל כשהלוקח טוען כן והמוכר מכחישו שלא בא לידו מקח כזה, אין המוכר צריך להביא ראיה, מפני שמחילה הוי טענה גרועה שרוב אנשים אין מוחלין על ממונם [סמ"ע]. וכשאינו יודע אם נתאנה כלל נאמן הלוקח לומר שבא ליד המוכר חפץ כזה ומחל, במיגו שהיה אומר שלא נתאנה כלל [נה"מ]. ואם הקנין היה בקניין סודר והמקח הוא תחת יד המוכר הוי להיפך, דהמוכר אינו יכול לחזור בו אם נתאנה רק עד כדי שיראה לתגר, והלוקח יכול לחזור בו אם נתאנה עד אחר שיבא לידו וימתין כדי שיראה לתגר [שם]. ובאונאת קרקעות אין יכולים שניהם לחזור בהם אחר השיעור הזה [ש"ך] דקרקע אינה טמונה ויכולו להראותה למי שירצו:

דף נ"א ע"א

אתא לקמיה דרבא, אמר ליה לא שנו אלא בלוקח מן התגר אבל בלוקח מבעל הבית אין לו עליו אונאה.

בעל הבית המוכר כלי תשמישו ואינה את הלוקח אין בו דין אונאה, שאילו לא הרבו לו בדמים לא היה מוכרם והוי כהתנה שלא יהא בו אונאה [רש"י ד"ה מבעל הבית]. ואפילו מכר מחמת דוחק אין בזה אונאה, דלא פלוג רבנן, ועוד דיכול לומר אמת שאני דחוק אבל בזיון הוא לי למכור כלי תשמישי, ואם לא נתנו לי מקח כזה לא הייתי מוכרם. אבל אם נמצא מום בהמקח חוזר, דבזה אין חילוק בין בעל הבית לחנוני. ויש מי שאומר דדוקא כשהלוקח ידע שהמוכר הוא בעל הבית המוכר כלי תשמישו, אבל כשלא ידע, יש אונאה, דכיון שלא ידע ודאי לא מחיל. וכן אם הבעל הבית מסר החפץ לסרסור שימכור אותו יש בו אונאה אפילו כשידע הלוקח שהוא

של בעל הבית, דמן הסתם כשמסרו לסרסור מתיימש מלמכור ביוקר, דמאין ידע הלוקח שהוא של בעל הבית, לפיכך אף כשידע יש אונאה [סמ"ע]. ויש אומרים דגם בזה אין אונאה, דשמא א"ל המוכר לא תמכרנו בפחות ממקח זה, ולכן כשידע הלוקח שהוא של פלוני אין בו אונאה [ט"ז]. ואם הלוקח לא לקח בעצמו אלא ע"י סרסור יש בו אונאה אפילו כשלקח מבעל הבית עצמו, אם הסרסור לא ידע שהמוכר הוא בעל הבית אף שהלוקח ידע [שם].

זה שנתבאר דבמוכר כלי תשמישו אין אונאה כשאינה את הלוקח יש אומרים דזהו דוקא בשתות, אבל ביותר הרי הוא כשאר כל אדם, דאין סברא כלל שהלוקח ימחול אף על יותר משתות, ולא עלה על דעתו שיהיה כוונת המוכר להעלות על יותר משתות. ויש חולקים וס"ל דאין חילוק. ויש מי שסובר דכשם דלוקח אין אונאה כשהבעל הבית אינהו כמו כן אם הבעל הבית נתאנה אין לו אונאה, דאמרינן דכיון דצריך למכור סבר וקבל למכור בפחות. וכן אדם שלקח כלי תשמיש לביתו ונתאנה אין בזה אונאה, אבל כל הפוסקים חולקים בזה:

לענין אונאה דין שכירות כדין מכר, שהשכירות מכירה לזמן הוא, לפיכך השוכר את הבהמה או את הכלים יש להם דין אונאה דפחות משתות הוי מחילה ושתות ויותר משתות בין שנתאנה שוכר ובין שנתאנה משכיר ה"ז מחזיר אונאה, ואין בזה דין ביטול מקח כיון שכבר נעשית המלאכה. ואם עדיין לא נעשתה המלאכה בטלה השכירות ביותר משתות כדין ביטול מקח [סמ"ע]. ואין בשכירות זמן קצוב כדי שיראה לתגר כבמקח, אלא אפילו לאחר זמן מרובה מחזיר האונאה, דדוקא במקח דרך העולם להראותן אבל לא בשכירות [הה"מ פ"ג] וכן המשכיר אין דרכו לחקור בשכירות.

כשם שאונאה להדיוט כך אונאה לתגר ורבי יהודה אומר אין אונאה לתגר.

להלכה כשם שיש אונאה להדיוט כך יש אונאה לתגר, דאף על פי שהוא בקי אין אומרים דמסתמא ידע ומחיל, דכיון דהאונאה נתבררה אין לנו להעמיד דבר על אומדנא בזו, שכמה פעמים אף היותר בקי נופל בטעות. וכתב ערוך השלחן דנראה דכשהמוכר תגר והלוקח טוען שידע באונאתו ומחל דהוכרח אז למכור כדי לקנות סחורה אחרת או מטעם אחר ועתה חוזר בו יכול לחייבו שבועה.

איתמר האומר לחבירו על מנת שאין לך עלי אונאה, רב אמר יש לו עליו אונאה ושמואל אמר אין לו עליו אונאה. [עמוד ב'] רבא אמר לא קשיא כאן בסת כאן במפרש. דתניא במה דברים אמורים בסת, אבל במפרש, מוכר שאמר ללוקח חפץ זה שאני מוכר לך במאתים, יודע אני בו שאינו שוה אלא מנה, על מנת שאין לך עלי אונאה אין לו עליו אונאה. וכן לוקח שאמר למוכר חפץ זה שאני לוקח ממך במנה, יודע אני

בו ששוה מאתים, על מנת שאין לך עלי אונאה אין לו עליו אונאה.

ולהלכה, האומר לחבירו ע"מ שאין לך עלי אונאה יש לו עליו אונאה, ואף על גב דכל תנאי שבממון קיים, מ"מ גבי אונאה דאינו יודע שיש בזה אונאה שימחל עליה וסבור דאינו אלא דברים בעלמא, לא גמר בלבו כן. ולכן אין זה אלא בסת, שאינו יודע כמה אונאה יש בו שימחלנו, וכל שכן אם אמר על מנת שאין בו אונאה, דמשמע שאין אונאה בהמקח, והרי יש בו אונאה, דאין לשון זה משמע על מחילת אונאה, ולכן יש אומרים דבלשון זה אם נמצא בו אונאה בטל כל המקח. אבל במפרש אין לו אונאה, כיצד, מוכר שאמר ללוקח חפץ זה שאני מוכר לך במאתים זו יודע אני שאינו שוה אלא מנה, על מנת שאין לך עלי אונאה אני מוכר לך, אין לו עליו אונאה. וכן לוקח שאמר למוכר חפץ זה שאני לוקח ממך במנה יודע אני ששוה מאתים, ע"מ שאין לך עלי אונאה, אין לו עליו אונאה. ויש אומרים דוקא כשפירש כמה היא האונאה, אבל כשאומר יודע אני ששוה יותר או המוכר אומר יודע אני ששוה פחות אינו מועיל, דהמתאנה יכול לומר לא ידעתי שיהיה בזה כל כך אונאה [סמ"ע]. וכן אם אמר יודע אני ששוה הרבה יותר או הרבה פחות אין אונאה [ערוך השלחן].

המוכר חפץ לחבירו במנה וא"ל חפץ זה אינו שוה אלא זו אחד ע"מ שאין לך עלי אונאה יש לו עליו אונאה, שהרי אומר הרי ראיתי שאינו מכוין רק להשביח דעתי ולהביני ששכשם שאני רואה ששוה יותר מזו כן הוא שוה המנה שאני נותן בעד זה, עד שיפרש כדי האונאה שיש במקחו או קרוב לזה בכדי שהדעת טועה, ואם לאו אינו אלא כהפלת ענין. ויש אומרים שכל שיודע שיש אונאה אלא שלא ידע שיעורו מהני מה שא"ל שאינו שוה אלא זו, ולא בעינן שיפרש ערך האונאה, דטעם סברא ראשונה הוא משום דס"ל דגם במחילה בעינן דבר קצוב, אבל אנן לא קיי"ל כן, ולכן כשידע שיש אונאה אף שלא ידע הקצבה הוי מחילה [ט"ז] ואם מחלו זה לזה אונאת שתות ונמצא יתר משתות, הוי ביטול מקח [דב"ז], וכן אם מחלו עד רביע או שלישי, אם נמצא יותר הוי ביטול מקח. וכן אם אמר יודע אני שאינו שוה אלא מנה ואני מוכרו לך במאתים על מנת שאין לך עלי אונאה, ואח"כ נמצא שגם מנה אינו שוה, לא חשבינן הפחות מהמנה נגד המאתים, דלפעמים יהיה נגד מנה ביטול מקח ונגד המאתים מחילה, אלא חשבינן נגד שווי המקח, דהלוקח יכול לומר נתרציתי לוותר מאה על מאה אבל על שווי פחות ממאה לא נתרציתי לוותר. וכלל גדול הוא דכל אונאה צריך לחשב נגד שווי של מקח, והמותר שנתן מדעתו הוי כמתנה, ולכן אם באים לידי דיני אונאה שמין את שווי המקח, ויש שמסתפקים בזה.

דף נ"א ע"ב

הנושא ונותן באמנה אין לו עליו אונאה.

הנושא ונותן באמנה אין לו עליו אונאה, כיצד, מוכר שאמר ללוקח חפץ זה לקחתיו בכך וכך ורצוני להשתכר בו סכום כך וכך, אין להלוקח עליו אונאה, דהא סבר וקביל שישתכר כך וכך ולא ירד לשווי של מקח. ולא דמי לעל מנת שאין לך עלי אונאה שנתבאר דיש לו אונאה, זהו מפני שירד לשווי של מקח שקנה ממנו בכך וכך, ומסתמא סבר שכך הוא שוה, והתנאי אינו מועיל מטעם הנ"ל, מה שאין כן בקונה באמנה שאינו מדבר בשווי המקח כלל אלא כמה ריוח יתן לו על מה שנתן, אין המוכר עובר בלא תנונו, דאינו מאנה אותו ואינו יודע כלל שיש בזה אונאה, ולכן אף כשנתגלה אח"כ שיש בזה אונאה המקח קיים ואינו מחזיר לו כלום. וכן אם נמצא ששוה הרבה יותר אין הלוקח מחזיר לו כלום, דהא גם המוכר לא ירד לשווי אלא שירויח כך וכך, והרי הרויח, ומה לו עוד. מיהו אם המוכר יודע שבאמת נתאנה בהמקח ואינו שוה כמה שנתן בעדו פשיטא שמחוייב להגיד להלוקח שיש בזה אונאה, ואם יקבל יקבל, דלוקח באמנה נהי דאין לו אונאה זהו כשאח"כ יתגלה שאינו שוה כל כך, אבל לא כשהמוכר יודע מקודם דיש בזה אונאה, ואין לך אונאה גדולה מזו וכן הסכימו גדולי האחרונים.

ולאו דוקא מוכר שאמר ללוקח חפץ זה לקחתיו בכך וכך, שהלוקח יודע המקח, אלא אפילו לוקח שאמר למוכר בכמה שלקחת חפץ זה הנני נותן לך ריוח כך וכך, גם כן אין דין אונאה בזה, דכיון דלא ירד הלוקח לשווי של המקח אלא כמה ישתכר המוכר מקרי שידע המקח וכמה ששילם המוכר לא הקפיד כלל. והסכימו רוב הפוסקים דאע"ג דאין באמנה דין אונאה, מ"מ כשנמצא בו מום בטל המקח, דלא האמינו רק על המקח וסבר וקביל ולא על מום, ואדרבא עיקר הנאמנות הוא שמאמינו שהסחורה טובה ולכן אינו מקפיד על המקח, אבל אונאה אין בו אף ביותר משתות [ש"ד]. וראובן שמכר לשמעון ונתאנה ראובן באופן שאם היה תובעו לשמעון היה המקח מתבטל, אך בתוך כך מכר שמעון ללוי בלא אונאה, אין אחד מהם יכול לבטל המקח בטענה שהרי בע"כ ראובן יבטלו, דמ"מ כל זמן שראובן אינו מבטל אין להם רשות לבטל המקח דשמוא ראובן יוותר על אונאתו.

תנו רבנן הנושא ונותן באמנה הרי זה לא יחשב את הרע באמנה ואת היפה בשוה, אלא או זה וזה באמנה, או זה וזה בשוה.

הנושא ונותן באמנה לא יחשב הרע באמנה והיפה בשווי, כגון שקנה עשרה חתיכות סחורה בעשרה סלעים כל חתיכה בסלע, ויש בהם סחורות טובות שכל חתיכה שוה יותר מסלע ויש גרועות ששוה פחות מסלע, וקנה

בכולל כל חתיכה בסלע, אין לו למכור באמנה לאחר אלא כולם ביחד כמו שקנה הוא, ואסור לו למכור לאחדים כל חתיכה בסלע ע"פ נאמנות ולקבל ריוח ידוע, דאיך יחשב להקונה את הגרוע בסלע, הלא לא שילם סלע בעדה אלא מפני הטובות ששוין יותר מסלע, וממילא כשימכור הטובות לא ימכור באמנה, דלמה לו לעשות כן וימכרם בשוין, ואין לך אונאה גדולה מזו.

ונותן לו שכר כתף, שכר גמל, שכר פונדק. שכר עצמו אינו נוטל, שכבר נתן לו שכרו משלם.

עוד אמרו דהמוכר בנאמנות מותר לו להעלות על דמי המקח שכר כתף ששילם בעד סחורה זו להביאה ושכר פונדק, כגון שהשהה הסחורה משך זמן באיזה מקום ושילם בעד המקום, דהא כל זה הוא קרן ויכללם בדמי המקח, אבל שכר טרחתו של עצמו שהיה לו בזה אסור לו לחשב בהקרן ולא יעלם על דמי המקח, ולא יקח ממנו אלא כמו שנתפשר עמו שיתן לו כך וכך ריוח על הסחורה דזהו שכר טרחתו, וכ"ש שאסור לו לחשב ריבית על המעות שנתן בעד הסחורה. ולכן החנוני שמכר לבעל הבית על נאמנות יש לו לחשב בהקרן שכר החנות ושאר הוצאות החנות, וכיצד יחשב, כגון ששכר חנותו עם הוצאות עולה לו מאה סלעים לשנה, ובמשך השנה מוכר סחורה בעד חמשת אלפים סלעים, עולה לו על כל מאה שני סלעים, ולכן כשמוכר סחורה בעד סלע יחשב על הקרן עוד אחד מני, ואם יש לו משרתים בהחנות יחשב אותם גם כן בהקרן.

כמה תהא הסלע חסירה ולא יהא בה אונאה וכו'.

גם במטבע יש אונאה, ושיעורה לדעת הרמב"ם [פ"ב ממכירה] כבכל הסחורות, שכתב יש אונאה במטבעות עד שתות, כיצד הרי שהיה דינר זהב בכ"ד דינרי כסף וצרפה בעשרים דינר או בכ"ח דינרים ה"ז מחזיר האונאה. היה יותר על זה בטל הצירוף. פחות מכאן הוי מחילה. וכן אם היה סלע חסר שתות שנפחת והיו מוציאים הסלעים כמנין ולא במשקל מחזיר האונאה, שאם היו מוציאים במשקל אפילו בכל שהוא חוזר. עכ"ל. דכל דבר שבמדה ושבמשקל אפילו פחות מכדי אונאה חוזר. ויש חולקים על הרמב"ם וס"ל דאונאת מטבע שיעורה אחד מ"ב מחצה מכל אונאות, ופחות מזה הוי מחילה, ויותר מזה ביטול מקח, והטעם, כיון דמטבע להוצאה ניתנה ואין בני אדם לוקחים אותה כשהיא חסירה אחד מ"ב לכן לא הוי מחילה כשיעור הזה [פ"מ ע]. ודע דזה שכתב הרמב"ם בחילוף מטבע זהב על מטבעות כסף דנין בה דין אונאה, היינו בזה שאין מצד המלכות מקח קבוע עליו ויש חשובה יותר מחברתה והשולחנים מחליפים אותה לפי חשיבותה ולפי הזמן, אבל כשיש מצד המלכות מקח קבוע עליו, שדינר זהב הוא כ"ד דינרי כסף, אפילו אינהו באחד מהם חוזר, דהוי כדבר שבמנין והאיש הזה לא

ידע אלא אם כן ידע ומחיל [נה"מ]. והרמ"א כתב כדעת החולקים על הרמב"ם:

דף נ"ב ע"א

עד מתי חייב להחזיר הדינר או הסלע בכרכים עד כדי שיראה לשולחני.

דסתם בני אדם אין בקיאיין בהכרת מטבע, ובכפרים שאין השולחני מצוי שם יש לו להחזיר עד ערבי שבתות שבא להוציאה לכבוד שבת בעיר ומראה אותה לבקי, ואחר זמן זה אין המאנה חייב להחליפה. ומבואר בגמרא [ע"ב] דמידת חסידות הוא להחליפה גם לאחר מכאן כשמכירה ששלו היא, וזה שאמרו במשנה אם היה מכירה אפילו לאחר שנים עשר חדש מקבלה הימנו, ואין לו עליו אלא תרעומת. וכל זה הוא כשעכ"פ על ידי הדחק יוצאת בהוצאה, אבל אם אינה יוצאה כלל חייב להחזירה מדינא אפילו לאחר זמן מרובה [לבוש וט"ז]. וכתב ערוך השלחן דנראה דגם בשארי סחורות יש להחזיר ממדת חסידות גם אחר זמן שיראה לתגר אם לא שהמוכר יודע שהלוקח ידע ומחיל, ואם נתברר להמוכר שהלוקח לא הראה לתגר, שלא עלה על דעתו שיש בזה אונאה, נראה דגם מדינא חייב להחזיר לו האונאה

גם לאחר זמן, וכ"ש כשהלוקח דר במקום שצריך זמן מרובה עד שיודמן לו תגר להראותה שצריך להחזיר לו, דזיל בתר טעמא.

תנן התם סלע שנפסלה, והתקינה שיהא שוקל בה משקלות טמאה. עד כמה תיפחת ויהא רשאי לקיימה, לסלע שני דינרים, פחות יקוץ.

מטבע שנפחתה וחסרה כדי אונאה אסור לקיימה מפני שבקל מרמין בה, ולא ימכרנה לאחר שבדעתו לרמות אלא אם כן לוקח מפרש שישברנה, ואף גם בכה"ג לא ימכור לאנס או למי שחשוד על רמאות או לתגר מפני שחשודין לרמות בה אחרים. ולא יעשנה משקל ולא יזרקנה לתוך שברי כלי כסף דשמא יוציאוה במטבע, אלא יתיכנה, או יעשה נקב באמצעיתה לעשותה לתכשיט לתלותה בצואר בתו וכדומה, אבל לא יקבנה מן הצד, דיש לחוש שיחתוך מקום הנקב. ואם חסר עד חציו, כגון סלע שעמד על שקל ושקל שעמד על דינר ודינר על חציו, מותר לקיימו, שאז א"א לרמות בה מפני שניכר לכל הפחת שלה. וכל שלא נחסרה כשיעור אונאה מותר להוציאה ביפה, מפני שהולכת כיפה וא"א לצמצם שלא יחסר כל שהוא משחיקתה. ובמקום שאין לוקחין מטבע רק במשקל מותר לקיימה בכל ענין כיון שכל לוקח שוקלה: